

הנני בזה לצרף דברי תורה לכבודו
של ידידי איש אשכולות
הרב פרופסור שטינברג שליט"א,
יהי רצון שיהיה כעץ שתול על פלגי
מים, שכל אשר יעשה יצליח. אמן

שיטת הרמב"ם: רק המלאכות המפורשות אסורות מהתורה בשביעית הרב זלמן נחמיה גולדברג*

ראשי פרקים

- א. מחלוקת ראשונים: איסור נטיעה בשביעית מדאורייתא או מדרבנן
- ב. יישוב קושיית הר"ש על ר"ת (והרמב"ם)
- ג. דחיית שיטת החזו"א בדעת הרמב"ם
- ד. קצירה האסורה בתורה כוללת הן כדרך הקוצרים והן לייפוי הארץ
- ה. קצירת פירות מעט מעט מותרת כיון שאין כוונה לייפות, ואינה מלאכה כלל

א. מחלוקת ראשונים: איסור נטיעה בשביעית מדאורייתא או מדרבנן

כתב הרמב"ם (הלי שמיטה א ב):

אינו לוקה מן התורה אלא על הזריעה או על הזמירה ועל הקצירה או על הבצירה, ואחד הכרם ואחד שאר אילנות, וזמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה, ולמה פרטן הכתוב לומר לך על שני תולדות אלו בלבד חייב, ועל שאר התולדות עם האבות שלא נתפרשו בענין זה אינו לוקה עליהם, אבל מכין אותו מכת מרדות, כיצד החופר או החורש לצורך הקרקע או המסקל או המזבל וכו', וכן המברין או המרכיב או הנוטע וכיוצא בו בעבודות האילן מכין אותו מכת מרדות.

הנה כתוב ברמב"ם בפשטות, שאיסור נטיעה הוא מדרבנן, וכך היא גם דעת ר"ת שהביא הר"ש (שביעית ב ו), וז"ל:

ומה שר"ת היה אומר, שמותר ליטע בתוספת שביעית, מידי דהוי אשאר תולדות דאמרין בריש מו"ק (ג א)... למימדא דאהני תולדות [זמירה ובצירה כתולדות של זריעה וקצירה] הוא דמחייב, אתולדות אחרני לא מחייב, ולא גזרו בתוספת שביעית. ולא יתכן כלל.

הר"ש כאן לא מסביר מדוע "לא יתכן כלל", אך לעיל פ"א סוף מ"א ביאר הר"ש את השגתו על ר"ת:

דמ"מ דאורייתא היא [נטיעה] כחרישה, דכתיב 'כרמך לא תזמור' וכ"ש נטיעה, דהיא עיקר מלאכה טפי, כדמוכח בשבת (עג ב) דזומר תולדה דזורע וכ"ש נוטע דדמי לזורע טפי.

הרי דהבין בשיטת ר"ת, שנטיעה בשביעית עצמה אינה אסורה מן התורה, ומובן מה שהקשה הר"ש הרי נטיעה היא טפי מלאכה מזמירה.

ב. יישוב קושיית הר"ש על ר"ת (והרמב"ם)

כדי ליישב קושיית הר"ש על ר"ת (והרמב"ם), נראה לומר בהקדם דעת הרמב"ם (הלי שבת ז ב-ג, ה):

ה"ב: כל אלו המלאכות וכל שהוא מענינם הם הנקראין אבות מלאכות וכו' וענין אחד. ה"ג: וכן אחד הזורע זרעים או הנוטע אילנות או המברין או המרכיב או הזומר כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות וענין אחד הוא, שכל אחת מהם לצמח דבר הוא מתכוון.
ה"ה: התולדה היא המלאכה הדומה לאב מאלו האבות.

* העורך הראשי של האנציקלופדיה התלמודית.

ובמגיד משנה (שם ה"ד) כתב :

ודע דכוונת רבינו היא, שכל מלאכה שהיא דומה לאב בדמיון גמור אלא שחלוקה באיכות המלאכה או באיכות הנפעל, הרי זה כמותה; אבל מלאכה הדומה לה במקצת היא הנקראת תולדה. ויש מי שפירש, שכולן מלאכה אחת היא שהן תולדות לאב אחד, ואע"פ שאין לנו בזה אלא שינוי השם הפירוש הראשון הוא עיקר.

והנה אף שהרב המגיד כתב שאין נפק"מ בין שני הפירושים, היינו לענין שבת שגם תולדות אסורות, אבל יש לכאורה נפק"מ בהלכות אחרות: שהנה לדעת הרמב"ם שזומר בשבת הוא אב כמו זורע, וכמו שכתב בה"ג. אם כן מה שאמרו במו"ק (שם), שלכן השקיה בשביעית זה איסור דרבנן, מזה שהתורה כתבה זמירה והרי היא בכלל זריעה, ובע"כ שתולדות אינן אסורות בשביעית. ומאחר שלדעת הרמב"ם זמירה זה אב ודומה ממש לזריעה – יש ראייה ממה שכתבה תורה זמירה, שגם אבות מאותו אב אינו אסור אלא רק מה שכתבה התורה בפירוש; שלא אסרה תורה את המלאכה אלא רק מעשה זריעה ולא מה שדומה לזריעה. לכן נוטע מותר מן התורה, וזו גם דעת ר"ת. לכן לא קשה מה שמקשה הר"ש – הרי נטיעה קרובה לזריעה יותר מזמירה, דמה שאסרה תורה רק מעשה מסוים כמו זמירה – אין זה נובע בגלל שקרוב לזריעה, אלא אסרה תורה מעשה זריעה ומעשה זמירה בלבד.

אכן הר"ש סובר כדעת רש"י (שבת עג ב ד"ה כולן), שזורע ונוטע הם שני אבות מאב אחד, ואילו זומר זה תולדה. ומה שכתבה תורה זומר בשביעית זה מלמד שאין תולדות בשביעית, אבל אין זה מלמד שאין שני אבות מאותו אב שלא יהיו אסורים. וזה מה שמקשה הר"ש והרי נוטע קרוב לזורע יותר מזומר.

ג. דחיית שיטת החזו"א בדעת הרמב"ם

והנה החזו"א (שביעית סי' יז סק"כ) הקשה מגמ' גיטין (נג ב), שאמרו שם שזורע זה דאורייתא וגם נוטע דאורייתא (הן בשבת והן בשביעית); ומתוך כך פירש, שגם הרמב"ם סובר שנוטע מן התורה, ומה שכתב שלוקים על נוטע מכת מרדות, הטעם משום שנוטע הוא ק"ו מזומר, ואין עונשין מן הדין.

ולענ"ד אין זה גדר של ק"ו, אלא זה רק מלמד ששני אבות מאב אחד כלולים באיסור, והרי זה כמו שסוקלים על מלאכת תולדה (בשבת), כך צריך ללקות על נוטע (בשביעית). והק"ו בא רק ללמד, שהתורה לא ריבתה תולדות בשביעית; אבל שני אבות מאב אחד הרי זה כשבת, ולא שייך לומר על זה אין עונשין מן הדין¹.

ויש ליישב קושיית החזו"א, שאפשר שהסוגיא אזלא לדעת אביי, שסובר שגם תולדות אסורות בשביעית, וכן מבואר במנחת חינוך (מי שכז)². ומה שמשקין בית השלחין, היינו טעמא ששביעית בזמן הזה מדרבנן.

ד. קצירה האסורה בתורה כוללת הן כדרך הקוצרים והן לייפוי הארץ

הנה עצם הדבר שכתבנו, שבשביעית גם אבות מאב אחד מותרות לסברת הרמב"ם ור"ת, ורק מה שמפורש בתורה אסור, יש להביא ראיה לזה ממה שכתבו תוסי' (גיטין מד ב ד"ה שנתקווצה):

פי' ר"ח קוצין התלושים בה, וכן מפרש בירושלמי. אבל מחוברים הן אסורין מדאורייתא, כדאמרינן בפרק הבונה (שבת קג א) התולש עולשין והמזדד זרדין אם ליפות הקרקע כל שהוא. אע"פ דפטר התם בארעא דחבריה, הכא ליכא לאוקמי בהכי, דשביעית לא מיפטר משום מלאכה שאינה צריכה לגופה.

בפשטות, דבריהם תמוהים, שהרי בשביעית תולדות מותרות, ובודאי שתלישת קוצים מחוברים אינם אב מלאכה של חרישה אלא תולדה, ואיך יתכן שאסור מן התורה בשביעית?

כדי ליישב התמיהה, נראה להקדים מה שכתב הרמב"ם (הלי שמיטה ד א):

¹ הערת העורך: כעין זה כתב הרב קנייבסקי שליט"א בדרך אמונה (הל' שמיטה ויובל א ד בבאור ההלכה ד"ה או הנוטע). וראה דברי אביי בב"ב יב א.

² הערת העורך: ראה בדרך אמונה (שם), שג"כ תי' הכי. אך המשיך להקשות מגוף הברייתא בגיטין שם, והאריך ליישב גם את זאת.

ואם קצר כדרך הקוצרים לוקה, כגון שקצר כל השדה והעמיד כרי ודש בבקר, או שקצר לעבודת הארץ כמו שביארנו, אלא קוצר מעט מעט ואוכל.

והנה זה שכתב, שאיסור קצירה היינו שקוצר כדרך הקוצרים כל שנה, שקוצר כל השדה ודש בבקר ומעמיד כרי, כך פירש גם החינוך (מ' שכח), וביאר שם שצריך לאכול פירות שביעית בדרך הפקר³. אבל מה שהוסיף הרמב"ם שיש איסור לקצור לצורך עבודת הארץ, לא נתבאר מקורו, ומש"כ "כמו שביארנו" – לא נמצא ביאור בדבריו⁴.

ונראה לומר, שהרמב"ם למד דבר זה מריש מו"ק (ב ב - ג א), שאמרו בגמ': למה מותר להשקות בית השלחין בשביעית? ותי' רבא, שבשביעית לא אסור רק אבות ולא תולדות, וראיה ממה שאמרה תורה (ויקרא כה ה) "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמר, את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור", והלא זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל קצירה ולמה פרטן הכתוב? מכאן שאבות אסורות ולא תולדות. ודברי הגמ' אינם מובנים, בשלמא זריעה וזמירה אסורים משום מלאכה, אבל קצירה ובצירה אין איסורם משום מלאכה, אלא שאינו נוהג מנהג הפקר בפירות שביעית, ולא שייך כלל מושג של אבות ותולדות, ועיין חזו"א שביעית סימן יז סק"ג מה שכתב בזה.

אכן לדברי הרמב"ם מיושב ומכאן לקח כל הדין, שנוסף על איסור קצירה משום ביטול ההפקר, יש עוד איסור של מלאכה דהיינו לקצור לצורך השדה ולצורך העץ. וזו כוונתו "כמו שביארנו", שבתחילת הלכות שביעית, והבאתי לשונו בתחילת המאמר, הביא הרמב"ם מה שהבאנו מהגמ', ומשם נראה שיש איסור קצירה לצורך עבודת הארץ, ולפי"ז מובנים דברי ר"ח שלקצור קוצים מחוברים זה איסור תורה, היינו איסור "לא תקצור". והנה זה ודאי שלקצור לצורך עבודת הארץ ועבודת האילן שניהם לכאורה תולדות של חרישה, הרי שכוונת הגמ' לא לחלק בין אב לתולדה, אלא לחלק ולומר שאינו אסור אלא מה שכתוב בפירוש בתורה ולא דבר הדומה לו.

והנה מצינו מח' אחרונים בענין זה: באגלי טל (מלאכת חורש סע' ה, וע"ש בסק"ח) כתב, שתיקון אילן שיוציא יותר פירות נחשב לתולדה של חורש. ולכאורה קשה – הרי חורש עצמו אינו עובר אלא בעשה, ואילו בתולדות חורש שקוצר לעבודת הארץ או בוצר לתועלת האילן שיוציא פירות הם בלאו ולוקה, אף שהם תולדות? אכן לפי מה שביארנו בדעת הרמב"ם מובן, שאין אסור אלא מה שאסרה התורה בפירוש.

לעומת זאת, שיטת המנחת חינוך במוסד השבת, שהתולש עולשין והמזרד זרדים לייפות הקרקע, ששיעורו כל שהוא, חיובו משום קוצר; ורק קוצר לייפות הקרקע שיעורו כל שהוא, שהרי כמה שיעורים יש בקוצר: לאדם כגרוגרת, לבהמה כמלא פי הגדי, להסקה לבשל ביצה קלה, לייפות הקרקע כל שהוא, וכולם משום קוצר. ולשיטת המנחת חינוך יותר מרווח מה שאמרו שבצירה בכלל קצירה, היינו ששניהם חייבים משום קוצר.

ה. קצירת פירות מעט מעט מותרת כיון שאין כוונה לייפות, ואינה מלאכה כלל

עדיין יש לעיין, איך א"כ מותר לקצור פירות שביעית מעט מעט, וכמו שכתוב בתורה (ויקרא כה ו): "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" – הרי בגמ' שבת (קג א) הקשו על מה ששינונו, והובא לעיל, שהתולש עולשים ומזרד זרדים שלאדם השיעור כגרוגרת וכו', והרי גם תולש לאדם או לבהמה יתחייב בכל שהוא, שהרי מייפה הקרקע, וגם לר' שמעון אסור, אף שאינו מתכוון מ"מ בפסיק רישיה מודה ר"ש? ותי' רצו – דעביד בארעא דחבריה. וא"כ קשה איך יתכן לקצור או לבצור בשביעית, והרי פסיק רישיה שמייפה הקרקע. אמנם אם אחרים קוצרים פירות שביעית יש לומר שזה ארעא דחבריה; אבל יוצא שלבעל השדה והכרם אסור לקצור ולבצור כלל, והרי התרנו להם לקצור מעט? וביותר קשה שאפילו בארעא דחבריה שאינו חייב – דעת תוס' דהיינו רק בשבת, משום מלאכה שאינה צריכה לגופה, ולא בשביעית, וכמו שהבאתי לעיל מתוס' גיטין (מד ב).

³ **הערת העורך:** יש לציין, שלרש"י דרך משלו בהסבר הדברים: בויקרא כה ה פרש"י – "לא תקצור – להיות מחזיק בו כשאר קציר, אלא הפקר יהיה לכל. לא תבצר – אותם אינך בוצר, אלא מן המופקר". ועי' במנחת חינוך (מ' שכה-שכט אות א) שהקשה על רש"י – "נראה דמן המשומר אסור בכל ענין ומן המופקר שרי בכל ענין, ובאמת מבואר להדיא בתורת כהנים שלא תקצור כדרך כל הקוצרים וכו', והיאך יפרנס ברייתא זו"? ונשאר בקושיא.

⁴ **הערת העורך:** יעויין במעדני ארץ שביעית ס"ב ד"ה ואף דמצינו, וס"ג ג פרק ב (בעיקר באותיות ז, ח, יא), שכבר עמד הגרש"ז אורבך זצ"ל על ביאור דברי רמב"ם אלו, והסיק בדרך אחרת מזו של חתנו הרב גולדברג שליט"א בהמשך (וע"ש שדחה אפשרות זאת במפורש. אולם בבאור יד פשוטה על הרמב"ם (הל' שביעית א ג) ביאר הרב רבינוביץ שליט"א את הרמב"ם כמו הרב גולדברג שליט"א).

אכן דעת הערוך שהביאו תוס' שבת (קג א ד"ה לא צריכא), שההיתר הוא מכח פסיק רישיה דלא ניחא ליה, ולדעתו בכה"ג מותר לכתחילה, וזה נוהג בכל דיני התורה ולא רק בשבת; ודעת ר' חיים הלוי שהרמב"ם סובר כמו הערוך. אבל עדיין תשאר הקושיא – איך בעל השדה יקצור ויבצור?

נראה לענ"ד לתרץ בהקדמת קושיא נוספת – הרמב"ם כשמביא הדין של תולש עולשין (הלי' שבת ח ה) הביא את כל הגמרא, אבל מה שהגמי' העמידה בארעא דחבריה לא הזכיר הרמב"ם; וביותר יקשה אם יסבור כתוס' (שם ד"ה בארעא דחבריה) לא כהערוך – שזה נחשב מלאכה שאינה צריכה לגופה – א"כ גם בארעא דחבריה חייב לדעת הרמב"ם, שהרי פסק כר' יהודה (הלי' שבת א ז), שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב?

לכן נראה לומר, שדעת הרמב"ם שגם בקרקע ושדה שלו – כל שאינו מכוון לייפות הקרקע אינו חייב, והוא לפי מה שפסק (הלי' שבת יב ב), שהמכבה מתכת לוהטת אם כוונתו לצרף המתכת כדרך לוטשי ברזל חייב משום מכבה, אבל אם אינו מכוון לכך פטור; ומטעם זה מותר לכבות גחלת של מתכת ברשות הרבים שלא יזוקו בו רבים, ואילו גחלת של עץ אסור. וביאר המ"מ (שם), שיש מלאכות מיוחדות שבלי מחשבה וכוונה אינם בגדר מלאכה, וכמו קטימת קיסם, שאם מכוון לעשות כלי לחצוץ בו שיניו חייב, ואם אינו מכוון פטור.

וכן יוצא מתוס' (שבת עג ב ד"ה וצריך לעצים) שכתבו, דזומר וצריך לעצים חייב שתיים, אחת משום קוצר ואחת משום זומר, אבל באינו צריך לעצים אינו חייב משום קוצר גם לר' יהודה; וכן הדין בסוחט כבשים – לגופן מותר, למימיהן חייב חטאת; וכן הקורע על מנת לתפור חייב ושלא ע"מ לתפור פטור אפילו לר' יהודה. והיינו שיש מלאכות שאינן נחשבות למלאכה כל שאינו מכוון לכך⁵.

והנה זה שהרמב"ם פסק כן במכבה מתכת – שרק במכוון לצרף חייב, נחלקו בזה רב ושמואל בגמ' (שבת מא ב), ופסק כשמואל שכל שאינו מכוון לצרף מותר לשפוך מים קרים במיחם חם אפילו כשיש פסיק רישיה שיצרף המתכת, אבל רב חולק וסובר שבידוע שיגיעו לצירוף אסור.

מעתה יש לומר, שגם הדין בתולש עולשין ומזרד זרדים הוא כך, שכל שאינו מכוון לייפות הקרקע מותר לדעת שמואל, ולכן אין צריך לאוקמי בארעא דחבריה, והגמי' בשבת קג א אזלא אליבא דרב.

ממילא מיושב ג"כ איך מותר לקצור בשביעית ולבצור, אף שזה פסיק רישיה שמיפה לקרקע, דכיון שאינו מכוון לעבודת הארץ מותר.

והנה דעת התוס' בסנהדרין (כו א ד"ה לעקל), עפ"י המהרש"א, היא: שבאמת אין מלאכת קצירה בעצים. וכנראה הטעם, שאין דרך לקצור עצי מאכל לצורך שימוש בעץ, ואף שמצינו שחותכים זמורה להנהיג בהמה מ"מ בדרך כלל אין קוצרים עצים, ולכן אין מלאכת קצירה בעצים; רק אם מכוון לכך חייב בשבת מדין מלאכת מחשבת.

⁵ **הערת הערוך:** יש לעיין בגדר דברי המ"מ הללו – מתי אמרינן שכאשר אינו מתכוון למלאכה, אע"פ שהיא מוכרחה לקרות, לא חשיב מלאכה כלל, ומתי אמרינן דהוי פס"ר ואסור? מהאור שמה שם משמע, שהבין דין מיוחד זה של המ"מ רק לגבי עשיית כלי (וקצת מדויק כן בלשון המ"מ, ע"ש) – שיצירת כלי דורשת כוונה לכך, ואם לא התכוין להכי אינה מלאכה כלל; אך בשאר מלאכות, גם אם לא מתכוון – אם הוי פס"ר אסור (וצ"ל שישכיר אחרת את הדוגמאות המובאות ע"י הרב גולדברג שליט"א מהתוס' שבת עג ב). אך אחרונים אחרים לא חילקו כן, אלא כתבו שהעיקר לחלק אם איתעבידא מחשבתו או לא (ע"י שו"ת הרדב"ז סי' אלף תקכ"ב; שו"ת שואל ומשיב מהדורה א ח"ב ריש סי' סא), וזה שייך בכל מלאכה (יעוין לקמן בסוף המאמר, שהרב גולדברג שליט"א עצמו מבאר גדר דברי המ"מ הללו באופן שלישי, שג"כ שייך בכל מלאכה). ומצאתי ראייה לדברי הרב גולדברג שליט"א, בהשוואת היתר הקצירה מעט מעט בשביעית לדברי המ"מ הנ"ל, מתוס' מפורש (מו"ק ד ב ד"ה מפני שמכשיר אגפיה לזריעה) הדין במקרה מעין הנדון כאן: התוס' שם מבארים את המח' בין ראב"ע לחכמים אם מותר לעשות אמה בתחילה בשביעית. הגמ' מסבירה (לפי חד מ"ד) את דעת ראב"ע שאוסר, שהוא מפני שמכשיר אגפיה לזריעה (רש"י: כשחופר האמה ומניח העפר שבאמה על שפת האמה מתקן אגפיה לזריעה דעביד לה ארעא רכיכא). כותבים תוס': "ואע"ג שאינו מתכוון לכך מיהו מלאכה היא, ואע"ג דאמר ר' שמעון דבר שאינו מתכוון מותר – הא אמרינן מודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות". ממשיכים התוס' להסביר את דעת חכמים החולקים על ראב"ע ומתירים לחפור אמה בשביעית: "ורבנן סברי כיון דע"י שינוי עביד ליה לאו מלאכה היא ומותר, דלא שמיא חרישה". נראה כוונתם כהאי סברא של המ"מ הנ"ל, וחזינו דאמרינן הכי גם לגבי מלאכות שביעית. וע"ע בהערה הבאה. ואולי ניתן להציע תי' אחר לכלל הענין, ובכך לא נצטרך להסתמך על דברי הרב המגיד, ולהכנס לפלוגתא הנ"ל בהבנת דבריו: איתא בתוס' (סנהדרין כו א ד"ה לעקל) שמה שהותר לכסח בכרם לצורך עקל בית הבד, ולא אמרינן שממילא משיבא הכרם וחייב משום נוטע – "דעביד ליה באותו ענין דודאי קשה ליה דליכא לחייבו משום נוטע". היינו שיש צורת כיסוח שניכר מתוכה שאינה משיבא את הכרם ולכן איננה בכלל נוטע. א"כ ניתן לומר אותו דבר גם כאן: הקצירה מעט מעט שהותרה בשביעית היינו בגוונא שקשה לקרקע (ע"י מעשה הדיוט, רק כדי לאכול, ולא בצורה מקצועית), ולכן לא חשיב קוצר לצורך הקרקע (וראה לקמן מה שהסיק הרב גולדברג שליט"א מתוס' זה ענין אחר). ואולי זהו גם הביאור בתוס' הקודם שהבאתי (במו"ק), שלא זו בלבד שעשה חרישה ללא כוונה, אלא אף עשהה בשינוי (כלשון התוס' שם), דלאו שמיא חרישה, כי זה לא בדרך של תיקון הקרקע לזריעה.

עפ"י זה נראה, שכל מה שהבאנו שצריך כוונה, יש לומר שהם דברים שבדרך כלל אין אנשים עושים כן, כמו לסחוט מלפפון חמוץ לצורך המים, ולכן צריך כוונה; וכן לכבות מתכת שרק לוטשי ברזל עושים כן ולא שאר אנשים; וכן לייפות הקרקע שרק כשהולכים לחרוש עושים כן להוציא הקוצים ולכן צריך מחשבה.⁶

---

⁶ אע"פ שניתן להקשות – כיצד ניתן לומר בשביעית כל שאינו מכוון מותר וכשמכוון ליפות הקרקע לוקה, והרי בשביעית אין דין מלאכת מחשבת? וצריך לומר, שלרמב"ם הטעם שהמכוון לכך בשביעית נעשה מלאכה אינו מכה מלאכת מחשבת, אלא כן המציאות – כשאדם מכוון לכך יש לזה חשיבות של מלאכה.

הערת העורך: לשם הבהרה – אין כוונת הרב גולדברג שליט"א להקשות לצד הקולא, כיצד דבר שאינו מתכוון מותר בשביעית, הרי אין בה דין של מלאכת מחשבת? שכן מצינו דוגמאות רבות של היתר דבר שאינו מתכוון גם בשאר איסורים (וראה באנציקלופדיה תלמודית, כרך ו, ע' דבר שאינו מתכוון עמ' תרלז-תרמא, שהביאו דין זה בכלאים; בכור; נזיר; פרה אדומה; מנדב יין למזבח; ועוד). ומפורש הכי בתוס' כתובות (ה ב ד"ה את"ל), שכתבו שמתעסק ומקלקל פטורים משום שאינם מלאכת מחשבת, אבל דבר שאינו מתכוון – "לא משום דבעינן מלאכת מחשבת מיפטר, דהא בשאר מקומות נמי מיפטר אין מתכוון כגון כלאים... נזיר" וכו'. וייתכן שהביאור בתוס' הוא כסברת המ"מ, שללא כוונה לא חשיב מלאכה כלל. ואמנם ישנם ראשונים הסוברים, שמקור הדין לפטור דבר שאינו מתכוון בשבת הוא מכח מלאכת מחשבת, דמשבת ילפינן בבנין אב לכל התורה כולה (כך ביאר הריטב"א ביומא לד ב, ראה באנציקלופדיה תלמודית שם הערה 82, וראה גם הערה 89. ועי' בתוס' שם ד"ה הני מילי, שג"כ כתבו שפטור אינו מתכוון בכל התורה נובע ממלאכת מחשבת, וראה חידושי חת"ס בשני המקומות (על התוס' בכתובות וביומא), שעומד על סתירה זו ומיישבה בכמה אופנים. ופלא על עורך הערך הנ"ל באנציקלופדיה התלמודית, שלאורך כל הערך נוקט כדבר פשוט, שסיבת הפטור באינו מתכוון הוא משום מלאכת מחשבת, וכלל לא הזכיר שיטת התוס' בכתובות ודברי המ"מ הנ"ל, שנוקטים טעם אחר לפטור). אלא כוונת הרב גולדברג שליט"א להקשות ביחס לענין המיוחד הזה שחידש הרב המגיד, שיש מקרים שללא כוונה אינה מלאכה כלל, ואם כיוון נחשב למלאכה. בזה היה ס"ד ששייך רק בשבת, שהכוונה תהפוך הדבר למלאכה משום מלאכת מחשבת, ובא הרב גולדברג שליט"א לחדש שאינו כן, אלא גם בשביעית שייך הדבר הזה.

תוספת הכותב: אמנם לזה כיוונתי. והנה זה שאינו מתכוון מותר בכל התורה כתב בחידושי ר"ח הלוי פ"י הי"ז משבת, שמותר מחמת שחסר לו רצון שיעשה הפעולה שאסרה תורה. אבל מה שמותר מן התורה לקצור עץ (מצד מלאכת קוצר) כשאינו צריך לעצים רק כוונתו לזמור, זה מטעם שאין קצירת עצים מלאכה רק אם כוונתו לעצים; והטעם למה מועיל מחשבתו החושב לעצים למלאכה – מסביר המהרש"א בסנהדרין שזה מכח מלאכת מחשבת, ולכן בשביעית מותר לקצור עצים, כיון שאין שם סברא שמלאכת מחשבת יעשה למלאכה. עכ"פ מלאכת מחשבת יוצרת כאן חומרא ולא קולא.